

8. Харитоновна О. Адміністративно-правові відносини: проблеми трансформації / О. Харитоновна // Актуальні проблеми держави і права. – 2006. – Вип. 27. – С. 256–262.
9. Гіда Є. Теорія держави та права : [підручник] / Є. Гіда. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2011. – 576 с.
10. Малько А. Охранительные правоотношения как гарантийная форма личности / А. Малько // Вопросы теории охранительных правоотношений. – Ярославль, 1991. – С. 27–36.
11. Иоффе О. Вопросы теории права / О. Иоффе. – М., 1961. – 360 с.
12. Цвік М. Загальна теорія держави і права : [підручник] / М. Цвік, О. Петришин, Л. Авраменко. – Х., 2011. – 584 с.
13. Курінний Є. Предмет і об'єкт адміністративного права України: характеристика категорій в умовах системного реформування : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Є. Курінний. – К., 2004. – 428 с.
14. Костюченко Є. Загальна характеристика адміністративно-правових відносин із забезпечення фінансової безпеки / Є. Костюченко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 3. – С. 321–328.
15. Алексеев С. Общая теория права : в 2 т. / С. Алексеев. – М., 1981–1982. – Т. 2. – 1982. – 360 с.

УДК 347.73

ТАТАРОВА Т.О.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИРОДУ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

У статті проаналізовано теоретико-правові підходи до дослідження природи та сутності фінансового контролю. Визначено предмет державного фінансового контролю. Досліджено проблеми у сфері організації фінансового контролю, зокрема ефективності правового регулювання норм чинного законодавства та необхідності створення єдиної організаційно-правової системи органів фінансового контролю.

Ключові слова: *контроль, фінансовий контроль, принципи контролю, предмет фінансового контролю.*

В статье рассмотрены теоретико-правовые подходы к исследованию сущности финансового контроля. Определен предмет государственного финансового контроля. Исследованы проблемы в сфере организации финансового контроля, в частности эффективности правового регулирования норм действующего законодательства и необходимости создания единой организационно-правовой системы органов финансового контроля.

Ключевые слова: *контроль, финансовый контроль, принципы контроля, предмет финансового контроля.*

In the scientific article theoretical approaches to research of essence of financial control are considered. The article of state financial control is certain. Problems in the field of organization of financial control are explored, in particular efficiency of the legal adjusting of norms of active law and necessity of creation of the single legal system of bodies of financial control.

Key words: *control, financial control, principles of financial control, article of financial control.*

© ТАТАРОВА Т.О. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічно-правових дисциплін (Університет сучасних знань)

Вступ. Ефективність функцій держави залежить насамперед від ступеня розвитку самої державної влади й доцільності її політики, від рівня культури та цивілізованості суспільства й від того, яка галузь суспільних відносин регулюється державою та за яких обставин. Ефективне здійснення фіскальної функції держави передбачає попередження, виявлення й припинення фінансових правопорушень, а також функціонування системи державного фінансового контролю.

Багато аспектів ведення підприємницької діяльності врегульовано державою, а отже, є предметом моніторингу та контролю з боку державних органів, а головна мета проведення контрольної діяльності держави полягає в забезпеченні дотримання діючих правових норм, правил і вимог. Механізм акумуляції фінансових ресурсів поряд з організацією цього процесу неможливий без дієвого й ефективного інституту фінансового контролю.

Дослідження у сфері розвитку системи державного фінансового контролю в Україні проводили багато вітчизняних науковців і практиків. Так, Л. Воронова розглядає загальні питання організації системи державного фінансового контролю. У працях В. Гулько розглянуті проблеми вдосконалення концепцій державного фінансового контролю. І. Басанцов, Г. Дмитренко, Л. Кінашук розглядали питання підвищення дієвості системи контролю, визначили його роль, методи застосування в контексті забезпечення ефективності державного управління.

Постановка завдання. Метою статті є проаналізувати наявні теоретико-правові підходи до дослідження природи й сутності фінансового контролю, сформулювати власне визначення фінансового контролю та визначити його предмет.

Результати дослідження. Контроль – невід’ємний елемент управлінської діяльності, фактор підвищення її ефективності й подальшого вдосконалення. Саме слово «контроль» має латинські корені, адже, як відомо з історії, ще за часів Августа Октавіана в усіх провінціях Стародавнього Риму були створені фінансові установи, до компетенції яких належав контроль за своєчасністю надходження податків, оцінка й визначення податкових внесків общин. В українську мову слово «контроль» прийшло з німецької мови «kontrolle» (XVIII ст.) або безпосередньо з французької мови «controle», що в перекладі означає «список» [10, с. 314].

У науковій і практичній діяльності термін «контроль» уживається досить часто, проте наявні в науці підходи свідчать переважно про особливості розгляду цього феномена через призму інтересів представників різних наукових напрямів – філософських, управлінських, політичних, правових тощо. Контроль може розглядатися як один з елементів здійснення державного управління, як специфічна правова форма, як метод чи принцип діяльності державних органів, які мають свої функції (функції коректування, соціальної превенції та право охорони) [11, с. 110–115].

Поняття «контроль» пов’язане з усіма сферами людської діяльності й тому розглядається в механізмі управління як багатоланкова, багаторівнева система. Контроль – це процес, за допомогою якого визначається правильність прийнятих рішень, забезпечується досягнення поставлених цілей і завдань. Процес контролю складається з установки стандартів, вимірювання фактично досягнутих результатів і проведення коректувань, якщо досягнуті результати істотно відрізняються від установлених стандартів [7, с. 255].

Фінансовий контроль органічно пов’язаний із контрольною функцією фінансів, призначення якої полягає в тому, щоб створити економічні умови для здійснення контролю за розподілом централізованих і децентралізованих грошових фондів із метою забезпечення фінансових потреб відповідних суб’єктів. М. Белуха визначає контроль як «завершальну стадію процесу управління, серцевиною якої є механізм зворотного зв’язку» [1, с. 3]. За визначенням Є. Калюги, під фінансовим контролем розуміють спостереження, визначення та виявлення фактичного становища фінансових показників діяльності порівняно із заданими [3].

А. Юхимчук наводить вдале, на нашу думку, визначення фінансового контролю, під яким розуміє сукупність форм, методів, прийомів здійснення ревізій і перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, об’єднань, організацій, установ; законності операцій із формування, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів, збереження власності; правильності та своєчасності виконання фінансових зобов’язань перед бюджетом, державними позабюджетними фондами; бухгалтерського обліку й достовірності звітності [13].

Відповідно до ст. 1 Лімської декларації керівних принципів контролю, прийнятої IX Конгресом Міжнародної організації вищих контрольних органів у 1977 році, організація контролю є обов’язковим елементом управління суспільними фінансовими коштами, оскільки таке управління передбачає відповідальність перед суспільством [5]. Контроль – не самоціль, а невід’ємна частина системи регулювання, метою якої є виявлення відхилень від прийнятих стандартів і порушень принципів законності, ефективності й економії витрачання матеріальних ресурсів

на якомога більш ранній стадії, щоб мати можливість ужити корегуючих заходів, в окремих випадках – притягти винних до відповідальності, отримати компенсацію за завданий збиток або здійснити заходи щодо запобігання чи зменшення таких порушень у майбутньому.

На нашу думку, контроль слід розглядати, по-перше, як заключну стадію процесу управління, основою якої є механізм зворотного зв'язку, а по-друге, як невід'ємну складову частину процесу прийняття та реалізації управлінських рішень, що підпорядкований цілям і завданням процесу управління.

На думку Е. Вознесенського, фінансовий контроль – це діяльність державних і громадських органів, яка полягає в перевірці обґрунтованості процесів формування й використання централізованих і децентралізованих коштів [2, с. 55]. М. Малейн розглядає фінансовий контроль як діяльність фінансових, кредитних і господарських органів (організацій), що регулюється нормами права, спрямована на забезпечення фінансової, бюджетної, податкової, кредитної, розрахункової й касової дисциплін у процесі виконання планів і полягає в перевірці законності, обґрунтованості й раціональності грошових витрат [6, с. 103]. Н. Хімичева вважає, що фінансовий контроль – це контроль за законністю дій у галузі утворення, розподілу й використання грошових фондів держави й суб'єктів місцевого самоврядування з метою ефективного соціально-економічного розвитку країни в цілому й окремих регіонів [12, с. 123].

Л. Савченко визначає контроль як один із видів фінансової діяльності держави щодо перевірки застосування встановлених законодавством методів контрольної діяльності, законності й раціональності дій суб'єктів господарювання в процесі створення, розподілу й використання грошових фондів держави [9, с. 40–41].

Фінансовий контроль можна розглядати в двох аспектах: 1) як чітко регламентовану діяльність спеціальних контролюючих органів із дотримання фінансового законодавства та фінансової дисципліни всіх економічних суб'єктів; 2) як невід'ємний елемент управління фінансами та грошовими потоками для забезпечення доцільності й ефективності фінансових операцій [14, с. 23].

Слід зазначити, що предметом державного фінансового контролю є власне фінансово-господарська та розпорядча діяльність підконтрольних об'єктів у частині формування, володіння, використання й відчуження коштів та інших активів, що належать або мають належати державі, зокрема за зобов'язаннями щодо податків, обов'язкових платежів і відрахувань до бюджету та позабюджетних фондів.

Необхідно підкреслити, що незважаючи на значну кількість нормативно-правових документів у галузі державного фінансового контролю, наразі в Україні відсутній єдиний нормативно-правовий акт, що узагальнює структуру, суб'єкти й об'єкти державного фінансового контролю. Це зумовлює низку протиріч і суперечностей у правовому полі регулювання державного фінансового контролю.

На нашу думку, фінансовий контроль передбачає наявність зворотних зв'язків, що виражаються в активному впливі контролю на раціональне використання фінансових ресурсів, в усуненні перешкод для оптимального функціонування всіх ланок фінансової системи. На неефективність правового регулювання норм чинного законодавства та на необхідність створення єдиної організаційно-правової системи органів фінансового контролю й нормативного її забезпечення вказують Ю. Клещенко та М. Савченко [4, с. 5].

Висновки. Таким чином, у сфері організації фінансового контролю можна виділити такі групи проблем:

– проблеми, пов'язані з недостатністю нормативно-правової бази, що регламентує здійснення фінансового контролю, а саме: відсутність законодавчої визначеності повноважень контролюючих органів, дублювання повноважень, невизначеність кола об'єктів фінансового контролю, відсутність алгоритму та порядку реагування на виявлені порушення як суб'єктів, так і об'єктів контролю, невисока оперативність прийняття нормативно-правових актів, що регулюють діяльність зі здійснення фінансового контролю, «відірваність» стратегічного фінансового контролю від поточного;

– проблеми, пов'язані з недоліками в роботі контролюючих органів, зокрема: недостатність заходів із виконання доходної частини бюджету, відсутність належного контролю за ефективним використанням державних фінансових коштів, порушення чинного законодавства самими контролюючими органами, функціональна відокремленість органів фінансового контролю.

Таким чином, фінансовий контроль охоплює всі сфери суспільного життя й спрямований на підвищення економічного стимулювання, раціональне й ефективне використання фінансових ресурсів, зменшення невиробничих витрат, припинення фактів безгосподарності й марнотратства.

Ураховуючи вищевикладене, можна визначити фінансовий контроль як одну з функцій державного управління, яка пов'язана зі здійсненням фінансової діяльності держави в особі уповноважених державних органів, основна мета якої полягає в перевірці законності й економічної доцільності дій під час акумулювання, розподілу й використання публічних грошових фондів.

Список використаних джерел:

1. Белуха Н. Теория финансово-хозяйственного контроля / Н. Белуха. – Киев : Выща школа, 1990. – 278 с.
2. Вознесенский Э. Финансовый контроль в СССР / Э. Вознесенский. – М. : Юридическая литература, 1973. – 134 с.
3. Калюга Є. Фінансово-господарський контроль у системі управління / Є. Калюга. – К. : Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
4. Клещенко Ю. Финансовый контроль как один из факторов обеспечения финансовой безопасности / Ю. Клещенко, М. Савченко // Финансовое право. – 2009. – № 5. – С. 12–15.
5. Лімська Декларація керівних принципів контролю, прийнята IX Конгресом Міжнародної організації вищих контрольних органів (INTOSAI) у 1977 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgiin/laws/main.cgi?nreg=604_001&test=sGbZMcZ6s5yaY.
6. Малейн Н. Кредитно-расчетные правоотношения и финансовый контроль / Н. Малейн. – М. : Наука, 1964. – 152 с.
7. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1999. – 800 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://knigolub.net/wp-content/uploads/2011/03/Mescon.pdf>.
8. Ручкина Г. Теоретические основы финансово-правового регулирования предпринимательской деятельности в Российской Федерации / Г. Ручкина. – М., 2004. – 416 с.
9. Савченко Л. Правові проблеми фінансового контролю в Україні : [монографія] / Л. Савченко. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 407 с.
10. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : [в 4 т.] / М. Фасмер ; пер. с нем. О. Трубачёва. – М. : Прогресс, 1964. – Т. 4. – 1973. – 855 с.
11. Грачева Е. Финансовый контроль : [учеб. пособие] / Е. Грачева, Г. Толстопятенко, Е. Рыжкова. – М. : Издательский дом «Камерон», 2004. – 272 с.
12. Химичева Н. Финансовое право / Н. Химичева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2004. – 749 с.
13. Юхимчук А. Система фінансового контролю – з глибин історії до нинішніх днів / А. Юхимчук // Трибуна. – 1999. – № 1–2. – С. 29–30.
14. Эриашвили Н. Финансовое право : [учебник для вузов] / Н. Эриашвили. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2000. – 606 с.